

“İLKÖĞRETİM VE ORTAÖĞRETİMİN YENİDEN YAPILANDIRILMASI” ODTÜ EĞİTİM FAKÜLTESİ GÖRÜŞÜ

20 Şubat 2012’de TBMM Başkanlığı’na sunulan ve 23 Şubat 2012’de Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu’nda görüşülmeye başlanan “İlköğretim ve Eğitim Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Teklifi” üzerinde toplumun çeşitli kesimlerinden yoğun görüş ve öneriler gelmiş ve önce teklifin sevk edildiği alt komisyonda, daha sonra da genel komisyon toplantılarında teklif çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu süreçte mesleki eğitime yönlendirme, zorunlu eğitime başlangıç yaşı, ilköğretimin ikinci yarısında ayrıştırılmış programlar ve eğitim süreçleri üzerinde yoğun tartışmalar olmuş ve teklif bu konularda yeniden biçimlendirilmiştir. Eğitim Fakültesi olarak teklifin ilk kapsamı ve daha sonra değişen kapsamı üzerinde bilimsel ilkeler ışığında değerlendirmeler yaptık; kamuoyuna ve ilgili makamlara duyurduk. Kanun teklifinin bütünü ve çeşitli maddeleri üzerinde yaptığımız değerlendirmeye ek olarak, ilköğretimin ve ortaöğretimin yeniden yapılandırılması ve eğitim niteliğinin artırılması konusunda bir öneri ortaya koymanın önemli olduğu ortaya çıkmaktadır. Aşağıda bu önerinin ana hatları gerekçeleriyle birlikte sunulmaktadır.

1. “5 yaş grubu için okul öncesi eğitim zorunlu eğitim kapsamına alınmalıdır.” Okul öncesi eğitim, ülkemizdeki sosyoekonomik eşitsizlik ve farklılıkların azaltılması, özellikle düşük sosyoekonomik çevrelerden gelen çocukların okulda daha fazla kalmasının sağlanması ve okuldaki başarısının artırılması, yükseköğretime devam etmesi ve iş yaşamlarında daha etkili ve verimli olmaları için gereklidir. Beyin araştırmaları, okul öncesi eğitimin çocukların beyin kapasitelerini geliştirdiğini, çocukların duygusal, zihinsel, motor ve dil gelişimlerine önemli katkı sağladığını, çocukların ilköğretime daha kolay uyum sağlayarak ileriki eğitim aşamalarında daha başarılı olmalarına yardımcı olduğunu göstermektedir. Her çocuğun okul öncesi eğitime devam etmesi, çağdaş toplumlarda bir insan hakkı olarak görülmektedir ve bu karar aileye bırakılmayacak kadar önemlidir. Beş yaşını (60 ay) bitiren her çocuk okul öncesi eğitimden yararlanmalı ve bu eğitimin maliyeti sosyal devlet ilkesi gereği devlet tarafından karşılanmalıdır. Okul öncesi eğitimin fayda-maliyet analizleri bu yatırımın karşılığının ekonomik açıdan kat kat alındığını göstermektedir. Bu nedenle 5 yaşından küçük çocukların da kademeli olarak okul öncesi eğitimden yararlanmalarını sağlamaya yönelik stratejilerin geliştirilmesi gerekmektedir.

2. “İlköğretime başlama yaşı 6 yaş (72 ay) olmalıdır.” Kanun teklifinde ilköğretime başlama yaşının 5 olması öngörülmüş ancak daha sonra bundan vazgeçildiği belirtilmiştir. Her ne kadar artık kanun teklifinde yer almasa da ilköğretime başlama yaşının neden en az 6 yaş (72 ay) olması gerektiği konusunda bilimsel verilere dayalı açıklamalar yapmakta yarar vardır. Çocukta hafızayı öğrenme amacıyla etkili kullanma, mantıklı düşünme, yorum, bir işi başından sonuna gerçekleştirebilme yetileri altı yıldan sonra gerçekleşir. Altı yaş öncesi çocuğun beynindeki bilişsel yapılar okul temelli akademik öğrenme için henüz gelişmiş değildir. Altı yaş öncesi dönemde dikkat süresi kısa olduğu için okullardaki 40 dakikalık

derslerde bu çocukların oturmaları ve dikkatlerini derse vermeleri mümkün değildir. Bu nedenle çocukların dikkat dağınıklığı, disiplinsizlik, dinleme bozukluğu gibi etiketlendirmelere maruz kalmaları ve bu durumun sonraki eğitim yaşantılarını derinden etkilemesi olasıdır. İlköğretime başlama yaşının belirlenmesi konusunda çocuğun zihinsel gelişimi yanında fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimini de dikkate almak gerekir. Zihinsel olarak gelişmiş olmanın yanında sosyal yönden kendini ifade edebilmesi, diğer çocuklarla üretken ve sağlıklı ilişkiler kurabilmesi, gerektiğinde bir takımın parçası olabilmesi, gerektiğinde liderlik yapabilmesi ve haklarını koruyabilmesi gerekir. 6 yaş öncesi çocukların okumayı öğrenmeleri, bu çocukların ilköğretime başlamak için yeterli zihinsel, fiziksel, sosyal ve psikolojik olgunluğa ulaştığı anlamına gelmez. Literatür erken yaşta ilköğretime başlayan çocukların ilk yıllarda olmasa bile 4. ve 5. sınıftan itibaren akademik gelişme açısından sorunlar yaşadığını ortaya koymaktadır. Dünyadaki ülkelerin büyük çoğunluğunda çocuklar ilköğretime 6 yaşında başlamaktadır. İskandinav ülkelerinde çocuklar 7 yaşında (84 ay) ilköğretime başlarlar ve eğitimde aldıkları başarılı sonuçlar ortadadır. Az sayıda ülkede ilköğretime başlangıç yaşı 5'tir. Bu ülkelerden İngiltere'de ilköğretime başlama yaşının 6'ya çıkarılması yönünde ciddi öneriler vardır ve bunlar meclis gündeminde de tartışılmaktadır. Erken yaşta ilköğretime başlayan çocukların okula uyum ve sağlıklı sosyal ve psikolojik gelişim açısından sorunlar yaşamaktadırlar. Sonuç olarak, ülkemizde ilköğretime başlama yaşı 6 (72 ay) olarak yıllardır uygulanmaktadır ve bununla ilgili bir sorun yaşandığı konusunda bilimsel veriler yoktur. Bu nedenle okula başlama yaşının 6 olarak devam etmesi önerilmektedir.

3. "İlköğretimin ilk kademesi en az 5 yıl olarak düzenlenmelidir." Kanun teklifinde 8 yıllık kesintisiz zorunlu eğitim 4 yıllık iki kademeye ayrılmaktadır. İlk kademenin neden 4 yıl olduğuna ilişkin teklifte bir gerekçe yer almamaktadır. Bu sürenin 4 yıllı sınırlandırılmasının bilimsel bir temeli olmadığı gibi, gelişmiş ülkelerde de görülen yaygın bir uygulama değildir. Birçok ülkede ilköğretimin kademelendirilmesinde 5+3, 6+2, 6+3 modelleri kullanılmaktadır. Bu tür bir kademelendirme gelişimle ilgili bilimsel ilkelere de aykırıdır. Gelişimle ilgili bilimsel veriler çocukların somut işlem dönemini 6-11 yaş olarak ortaya koymaktadır. 12 yaştan itibaren çocuklar soyut işlem dönemine geçtikleri için öğrendikleri kavramların ve becerilerin düzeyinde bir farklılık olması doğaldır. 4+4 modelinin ilk kademesi çocukların somut işlem döneminin ortasına denk gelmektedir. Bu modele bir de zorunlu eğitime başlama yaşının 5'e alınması teklifi eklendiği zaman çocukların gelişimsel olarak bir dönemi tamamlayamadan ilk kademedен mezun olmaları (9 ya da 10 yaşında) ve daha soyut ve üst düzey eğitim vermeyi amaçlayan ikinci kademeye gitmeleri anlamına gelecektir. Bu nedenle 8 yıllık zorunlu eğitimin uygulamada karşılaşılan sorunlar nedeniyle iki ayrı kademeye ayrılması gerekirse, ilk kademenin en az beş yıl sürmesi, gerek gelişimle ilgili bilimsel ilkelere gerekse gelişmiş ülkelerdeki kademelendirmeye uygun olacaktır.

4. "İlköğretimin 9 ve ortaöğretimin 3 yıl olarak düzenlenmesi seçeneği tartışılmalı ve değerlendirilmelidir." Ortaöğretimin 4 yıla çıkarılması ile ilk yıl (9. sınıf) ortak bir program çerçevesinde tüm öğrenciler için standart hale getirilmiştir. Bu ilk yılın programı ortak olduğundan ilköğretim kapsamına alınması ve böylece ortaöğretimin ilk yılından itibaren

farklı programlara ya da okullara ayrışmanın gerçekleşmesi sağlanabilir. Bu durumda ilköğretimin 9. yılı aynı zamanda bir yönlendirme yılı olacaktır. Ortaöğretim ise üst düzey akademik eğitim sağlayan 3 yıllık kurumlar haline gelecektir.

5. “İlköğretim düzeyinde eğitim programları dil, matematik, fen ve sosyal bilimler, sanat, spor gibi alanlara dayalı olarak tanımlanan ve eğitilmiş bireyden beklenen temel yeterlikler çerçevesinde düzenlenmeli ve çocukları bu yeterliklere uygun olmayan programlara ayırtırmadan kaçınılmalıdır.” Her çocuğun kendi potansiyelini, becerilerini ve özgüvenini geliştirmek, toplumun üretken bir bireyi olmak ve aynı zamanda bağımsız düşünebilen, sorgulayabilen ve sorun çözebilen bir birey olabilmek için bilimsel bilgiler ve ilkeler doğrultusunda düzenlenmiş derslerden ve etkinliklerden oluşan bir temel eğitim ihtiyacı ve hakkı vardır. Kanun teklifinin ilk taslağında ilköğretimin ikinci kademesinde farklı programlar ve eğitim alternatifleri öngörülmüş ve bu şekilde çocukların açık öğretim, mesleki eğitim, evde eğitim gibi alternatiflere olanak sağlanması amaçlanmıştır. Taslağın daha sonraki metinlerinde ikinci kademe düzeyinde ayırtırmadan vazgeçilmiş ve öğrencilerin farklı ihtiyaçlarının, özelliklerinin ve tercihlerinin seçmeli dersler ve programlar yoluyla karşılanması öngörülmüştür. Programlarda seçmeli dersler yoluyla esneklik olması ve öğrencilerin ihtiyaçlarına ve özelliklerine göre farklı ilgi alanlarında seçmeli dersler alması doğaldır ve günümüzdeki uygulamada bu tür seçmeli derslere yer verilmektedir. Ancak ikinci kademe öğrenci ilgilerine ve özelliklerine cevap veren seçmeli derslerin ötesinde kapsamlı alternatif programlara yer verilmesi durumunda bu zorunlu temel eğitim ilkesine aykırı bir durum ortaya koyacaktır. Bu nedenle kanun teklifinde yer alan “seçmeli dersler” kavramının ne anlama geldiği açık hale getirilmeli ve çocukların alacağı seçmeli derslerin sayısına bir sınırlama getirilmelidir. Bu konuda bizim önerimiz her dönem 2 seçmeli dersi geçmeyecek biçimde bir düzenlemenin yapılması ve bu şekilde temel ve sürekli zorunlu eğitim ilkesinin seçmeli dersler yoluyla ihlal edilmemesidir.

6. “Mesleki eğitim ilköğretimin ikinci yarısından sonraya veya ortaöğretim sonrasına ötelenmelidir.” En iyi mesleki eğitim kapsamlı ve nitelikli bir genel eğitimin üzerine verilen mesleki eğitimidir. Artık günümüzün meslekleri sabit becerilerden çok değişen teknolojiye ve koşullara uyum sağlayabilen ve kendini sürekli geliştirebilen bireylere ihtiyaç duymaktadır. Bu nedenle geleneksel olarak ortaöğretim düzeyinde 3 ya da 4 yıl olarak verilen mesleki eğitimin geçerliliği azalmıştır. Nitekim bu okulların mezunlarının kendi meslek alanlarındaki istihdamı düşük (%7) düzeydedir. Bu nedenle mesleki eğitimin, kanun teklifinin ilk taslağında olduğu gibi daha erken yaşlara (ilköğretimin ikinci kademesi gibi) alınması mesleki eğitimdeki gelişmelere de ters bir durumdur. Artık eğitim dünyasında hemen hemen herkes 10-11 yaşlarında bir çocuğu mesleki eğitim ya da genel eğitim dışı bir kanala yönlendirmenin en temel insan hakkına aykırı olduğu konusunda birleşmektedir. Mesleki eğitim açısından ön planda gelen Almanya ve Avusturya’da bile erken yaşta ayrıştırmanın sınıfsal ayrımları derinleştirdiği ortaya çıkmış ve bu ayrıştırmanın daha geç yaşlara alınması yönünde ciddi çalışmalar başlatılmıştır. Sonuç olarak tüm gelişmiş ülkelerde mesleki eğitimin başlangıç yılını geciktirme doğrultusunda bir eğilim varken genel eğitimden taviz verecek biçimde

çocukları erken yaşlarda mesleki eğitime yönlendirmek doğru değildir. Bu öneri ortaöğretim düzeyinde mesleki eğitime hiç yer verilmeyeceği anlamına gelmez. Aşağıda 8. maddede önerildiği gibi bazı mesleklere ilişkin beceriler ortaöğretim düzeyinde seçmeli programlar, dersler ve işyerinde eğitim uygulamalarıyla öğretiler ve ortaöğretim sonrası iş yaşamına atılmayı düşünen öğrencilere temel eğitimin ana unsurlarından yoksun kalmadan iş becerilerinin kazandırılması sağlanabilir. Bu uygulamaların sanayi ile işbirliği içinde modüler olarak düzenlenmesi ve çağın gerektirdiği bilgi ve becerilere yer vermesi gerekir.

7. “Okullar arasındaki nitelik farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir.” Ortaöğretim düzeyinde yer alan kurumlar arasındaki nitelik farklılıkları ortaöğretime geçiş konusunda yaşadığımız sorunların temelini oluşturmaktadır. Aynı durumun iki kademeye ayrılması durumunda ilköğretimin ikinci kademesinde de ortaya çıkması olasılığı büyüktür. Bu durumda birinci kademedен mezun olan öğrenciler daha nitelikli ikinci kademe okullarına gitmek için bir yarışma içine girecekler ve ortaya çıkan yüksek talep SBS gibi sıralama sınavlarının uygulanmaya başlamasına neden olacaktır. Bu tür sınavların öğrencileri dersane yönlendirdiği ve sınav odaklı eğitimi ön plana çıkardığı bilinmektedir. Böyle bir durumun ilköğretimin birinci kademesini de sınav odaklı hale getirmesi ve öğrencileri küçük yaşlarda dersanelere yönlendirmesi mümkündür. Bu nedenle ilköğretimi iki kademeye ayırmanın önündeki en büyük risklerden biri okullar arasındaki potansiyel nitelik farklılıklarıdır. Bu tür bir sorunun yaşanmaması için ilköğretimi iki kademeye ayırmayı belirli bir plan çerçevesinde yapmak ve bu süreçte ikinci kademe okulları arasındaki nitelik farklılıklarını azaltmak önemli bir strateji olmalıdır. Aynı durum ortaöğretim kurumları için de söz konusudur. Ortaöğretim kurumları arasındaki büyük nitelik farklılıkları, daha iyi kurumlara olan talebi arttırmış ve bu kurumlara gidecek öğrencileri belirlemek için OKS, SBS türü sınavlar uygulanmaya başlanmıştır. Bu tür bir seçme sistemi eğitimin sınav odaklı olması ve öğrencilerin yoğun biçimde dershaneye gitmeleri sonucunu doğurmuştur. MEB SBS’den vazgeçileceğini belirtmektedir. Bu ancak ortaöğretim kurumları arasındaki nitelik farklılıklarının giderilmesi ile mümkündür.

8. “Ortaöğretim düzeyindeki okullar arasındaki çeşitliliğin azaltılması gerekmektedir.” Ortaöğretim düzeyinde 50’den fazla okul türü vardır. Her bir alan için ayrı bir okul açmak yerine farklı ilgilerin ve tercihlerin seçmeli dersler yoluyla karşılandığı çok programlı ortaöğretim yaklaşımı benimsenerek ortaöğretim kurumları arasındaki çeşitlilik azaltılabilir. Böylece aynı okulda okuyan öğrenciler için de farklı seçmeli derslerin ve etkinliklerin sunulduğu zengin öğretim ortamları oluşacaktır. Bu düzeydeki çeşitliliğin mesleki eğitimi de kapsamı ve genel eğitim kapsamında seçmeli dersler yoluyla öğrencilerin belirli mesleklere ilişkin beceri kazanmalarının sağlanması gerekir. Böylece üniversiteye devam etmeyecek olan öğrenciler ek bir mesleki eğitim kursu ile bir işe yerleşebilirler. 1980’li yıllarda uygulanan Lise Mezunlarına Meslek Edindirme (LIMME) Projesi lise mezunlarına kısa sürede meslek kazandırabileceğine ilişkin önemli bir gösterge olmuştur. Genel eğitim üzerine bu becerileri kazanan öğrenciler çeşitli iş sektörleri tarafından meslek lisesi mezunlarına göre daha fazla tercih edilmişlerdir. Bu tür bir program

zenginliği çok amaçlı lise kavramına uygundur ve ortaöğretim kurumları arasındaki ayrışmayı da azaltacaktır. Bu kapsamda ortaöğretim kurumları genel liseler, çok amaçlı liseler (mesleki ve teknik eğitimi kapsayan) ve fen liseleri biçiminde üç kategori altında yeniden yapılandırılabilir.

9. “Yükseköğretime geçiş, ilköğretim ve ortaöğretimde niteliği arttırmaya katkıda bulunacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.” Kanun teklifinde yükseköğretime geçişte ortaöğretim başarı puanının doğrudan (ağırlıklandırılmış ortaöğretim başarı puanı yerine) yükseköğretime giriş sınav puanına eklenmesi önerisi yer almaktadır. Ortaöğretim kurumları arasındaki nitelik farklılıkları azaltıldığı takdirde öğrencilerin bitirme notlarının birbiriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi mümkün olacaktır. Bu anlamda kanun teklifinde getirilmek istenen kural yerindedir ancak bu kuralın uygulamaya konması için belirli bir zaman dilimi belirlenmeli ve bu süreçte okullar arası nitelik farklılıklarının en aza düşürülmesi için gerekli önlemler alınmalıdır. Ortaöğretim kurumları arasındaki farklılıklar giderilinceye kadar ağırlıklandırılmış başarı puanlarının kullanılması daha sağlıklı olacaktır. Yükseköğretime girişte uygulanan testler, ortaöğretim süreçlerini ve anlamlı öğrenmeyi olumsuz etkilemektedir. Öğrenciler kendilerini teste daha iyi hazırlayacağı düşüncesiyle dersanelere yönelmekte ve okula verilen önem azalmaktadır. Uygulanan test öğrenci seçimini güvenilir bir süreçte yapmayı başarmaktadır ancak ortaöğretim programlarının kazanımları ve eğitilmiş bireyden beklentiler dikkate alındığı zaman geçerliliği oldukça düşük bir sınavdır. Bugün uygulandığı biçimiyle bu testlerin götürüsü getirisinden çok daha fazladır. Bu nedenle yükseköğretime girişte uygulanan testlerde köklü değişikliklere gidilmesi kaçınılmazdır. Bu testlerde sınırlı kazanımları ölçen çoktan seçmeli sorular yerine PISA testindeki sorulara benzer üst düzey düşünme becerilerini ölçen sorulara yer veren testler geliştirilmesi ve bunların ortaöğretim programlarının kazanımlarıyla yakından ilişkilendirilmesi gerekmektedir. Daha geçerli testler oluşturma yanında ortaöğretim başarı puanını daha yüksek oranda dikkate almak (ortaöğretim kurumları arasındaki nitelik farklılıklarının giderilmesiyle birlikte) ve böylece okul eğitime verilen önemi yeniden tesis etmek gerekmektedir.

10. “Eğitim sistemindeki değişiklikler bilimsel veriler ışığında gerçekleştirilmelidir.” Eğitim sistemindeki yapısal değişiklikler tek başına bir anlam ifade etmemektedir. Gerek ortaöğretime gerekse yükseköğretime giriş konusunda yapılan değişiklikler (OKS, SBS, ÖSS, LYS, vb.) teste ve ezbere dayalı eğitim sistemi sorununun çözümü konusunda hiçbir ilerleme kaydedememiştir. Yapılan her değişiklik öncesi bu tür gerekçeler öne sürülmüş ve sistemdeki sorun kullanılarak yeni uygulamalara geçilmiştir. Ancak yapılan bu değişiklikler de sorunun bir parçası olmaktan ve sorunu büyütmekten başka bir işe yaramamıştır. 2004 yılında başlatılan öğrenci merkezli yeni programlar ise her ne kadar arkasında yer alan kavramlar çerçevesinde olumlu ise de sistemde söz verilen köklü değişim gerçekleşmemiştir. Tüm bu sorunların arkasında bilimsel araştırmalara dayanmayan ve eğitimcilere güvenmeyen reform çabaları yer almaktadır. Bu tür değişimler ilgili çevrelerde bilimsel araştırma sonuçlarına göre ayrıntılı bir biçimde çalışılmalı, tartışılmalı ve ortaya konan önerilerin uygulanmasına zaman

verilmelidir. Eğitim sisteminde iyileşme önemli ölçüde öğrenme ve öğretme sürecinin değiştirilmesine bağlıdır ve bu da sistemde yer alan tüm aktörlerin (politikacılar, yöneticiler, öğretmenler, veliler ve öğrenciler gibi) kapsamlı ve uzun soluklu bir çabasını gerektirmektedir.

Sonuç olarak, eğitim sisteminin yeniden yapılandırılmasında aşağıdaki öneriler dikkate alınmalıdır.

1. 5 Yaş grubu için okul öncesi eğitim zorunlu olmalıdır.
2. İlköğretime başlama yaşı 6 yaş (72 ay) olmalıdır.
3. İlköğretim dokuz yıl olup 6+3 veya 5+4 şeklinde düzenlenmelidir ve ortaöğretim üst düzey akademik eğitim sağlayan 3 yıllık kurum olarak yeniden organize edilmelidir.
4. İlköğretimin ikinci kademesinde seçmeli dersler olmalı ancak, her dönem 2 seçmeli dersi geçmeyecek biçimde düzenlenmelidir.
5. Mesleki eğitim ilköğretimin ikinci yarısından sonraya ötelenmelidir.
6. Okullar arasındaki nitelik farklılıklarının giderilmesi gerekmektedir.
7. Ortaöğretim kurumları genel liseler, çok amaçlı liseler (mesleki ve teknik eğitimi kapsayan) ve fen liseleri biçiminde üç kategori altında yeniden yapılandırılmalıdır.
8. Yükseköğretime geçiş, ilköğretim ve ortaöğretimde niteliği arttırmaya katkıda bulunacak biçimde yeniden düzenlenmelidir.

Saygılarımızla,

ODTÜ-Eğitim Fakültesi

16 Mart 2012